

ПОЛИТИКИ ПО КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ – ГЛОБАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ЛОКАЛНИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ

[Доц. д-р Маргарита Богданова](#)

Мисли глобално, действай локално!

Резюме

Цел на публикацията е да се очертаят параметрите на публичните политики по климатичните промени на различни нива на управление, като се направи оценка на подходите, наложени се в практиката, на техните възможности да решат проблема и на техните потенциални последици. Разгледани са основните измерения на климатичните промени и възможните действия за тяхното овладяване – адаптиране и намаляване на парниковите емисии. Очертани са изискванията на Протокола от Киото и ангажиментите на ЕС в този процес. Специално внимание е отделено на търговията с емисии в света и на Европейската схема за търговия с емисии. Дефинирани са основните предизвикателства на различните нива на управление – глобално, регионално, национално и локално.

Ключови думи: климатични промени, адаптиране и намаляване на парниковите емисии, Протокол от Киото, Европейска схема за търговия с емисии

JEL: H79, O44

CLIMATE CHANGE POLICIES - LOCAL CHALLENGES AND GLOBAL COUNTERACTION

Assoc. Prof. Margarita Bogdanova, PhD

Abstract

The purpose of this publication is to outline the climate change policies' framework at various levels of government, to assess the approaches that have emerged in the practice, their abilities to solve the problems and their potential consequences. The basic dimensions of climate change and possible action are considered – the adaptation and mitigation of greenhouse gas emissions. The requirements of the Kyoto Protocol and the EU's commitments in this process are traced out. Special attention is paid to International emission trading and to EU ETS. The main challenges on different levels of government - global, regional, national and local are defined.

Key words: climate change, adaptation and mitigation, Kyoto Protocol, ETS

JEL: H79, O44

Въведение

В началото на 21 век човечеството се изправя пред невиждан до момента проблем – промени в климата. Неговият мащаб е поразяващ по своите размери, и то не поради иманентно присъщото на екологите желание да привлечат внимание, а защото наистина засяга всички хора на земята. За каквито и кризи да говорим в историята на света – политически, икономически, социални, демографски, в една или друга степен те са били национални, регионални, понякога обхващащи части от няколко континента, но никоя от тях не може да се охарактеризира като планетарна, засягаща практически цялото население на света. Не случайно генералният секретар на ООН Бан Ки-Мун нарече климатичните промени „определящ проблем на нашата ера”.¹

Като цяло проблемите с опазването на околната среда не са нови. Те възникват още с настъпването на индустриалната революция, но през първите години от нейното развитие ефектите от тях все още не се усещат. През втората половина на 20 век обаче, и особено в последните десетилетия, опазването на околната среда става все по-актуална тема. Търсенето на решение на проблема отдавна надхвърля границите на една отделна наука и изисква сложен интердисциплинарен подход, с участието на всички заинтересовани страни, включително сериозни изследвания на икономическия ефект на различните инструменти.

Без да пренебрегваме останалите компоненти на опазването на околната среда – шумово, прахово замърсяване, проблеми с натрупване и третиране на различни видове отпадъци, недостиг на вода, замърсяване на водни системи, нарушаване на биоразнообразието и др., в една или друга степен те има локален характер. Това означава, **първо**, че въздействието им обхваща само ограничен кръг от хора, и **второ**, че могат да се овладеят с локални подходи. Това могат да бъдат различни технически решения (пречиствателни станции), нормативни забрани (за използване на определени вещества), икономически стимули за мотивиране на определен тип поведение, организационни инициативи на местната власт или комбинация от всички тях.

Но натрупването на парникови газове, и в частност на въглероден диоксид в атмосферата, без съмнение е проблем, засягащ цялото човечество. Макар все още да съществуват автори, които оспорват връзката между емисиите парникови газове и глобалното затопляне, по-голямата част от учените вече са убедени, че съществува силно изразена корелация между тях. Тя без съмнение доказва, че увеличеният въглероден диоксид (CO₂) в атмосферата е причинител на средното покачване на температурите в света през последните години, и че то се дължи основно на антропогенни фактори.

Цел на настоящата публикация е да се очертаят параметрите на публичните политики по климатичните промени на различни нива на управление, като се направи оценка на подходите, наложили се в практиката, на техните възможности да решат проблема и на техните потенциални последици не само за техническите, но и за икономическите и социални параметри на

¹ Speech to the World Federation of U.N. Associations, 2009, Seoul, South Korea, <http://news.mongabay.com/2009/0810-hance_un_climate.html> (16-06-2011)

развитие. Постигането на тази цел изисква да се изяснят множество въпроси, възникващи между участниците в процеса.

Състояние на проблема

Поради наличието на често противоречащи си литературни източници, настоящото проучване е базирано на становищата на Междуправителствената комисия по промяна на климата – IPCC (International Panel for Climate Change).² Комисията е създадена през 1988 г. и оттогава досега прави задълбочени проучвания, чиито резултати се публикуват в регулярни доклади. Именно изследванията на междуправителствената комисия стоят в основата на решенията на конференцията на ООН по околна среда и развитие, приети в Рио де Жанейро през 1992 г., известна като Рамкова конвенция по климатичните промени или Конвенцията от Рио. По-късно, тя се допълва с две други конвенции – за опустиняването и за опазване на биологичното разнообразие.

Основният принцип на глобалното затопляне се състои в това, че е необходимо да съществува баланс между енергията, излъчвана от слънцето и затопляща земята и топлинната енергия, излъчвана от Земята и атмосферата в Космоса. В идеалния случай тези два енергийни потока следва да се компенсират. Ако балансът се наруши (поради увеличеното съдържание на парникови газове), той може да бъде възстановен чрез повишаване на температурата на земната повърхност.³

В четвъртия доклад на Междуправителствената комисия по промяна на климата (до момента последен) се посочва, че годините от 1995 до 2006 са с най-висока средна температура, измерена от 1850 г. насам, когато започва отчитането на този показател. При това трендът на средната температура показва обезпокоителни нива на покачване с 0,13°C (0,10 до 0,16)°C на десетилетие за периода 1956-2005 г., което е два пъти по-високо от това за 100 годишния период от 1906 до 2005 г.⁴

Комисията в няколко последователни доклада привежда доказателства, че много от тези изменения е твърде вероятно да се дължат на нарастването на концентрациите на парниковите газове, като антропогенните емисии нарастват със 70% през последните 3 и половина десетилетия (1970-2004). Годишните емисии на въглероден диоксид нарастват с 80% през същия период и неговата концентрация, както и тази на метан, са по-високи от натрупаните за последните 650 000 години.

Въпреки съпротивата на определени среди, в науката за климатичните промени все повече се налага мнението, че причината за глобалното затопляне е именно дейността на човека. Като основен източник на увеличените емисии CO₂ се сочат транспортът, селското стопанство, индустрии, като металургия, химическа промишленост и др.

² International Panel for Climate Change <<http://www.ipcc.ch/>>

Организацията е създадена от Програмата за околна среда към Обединените нации и от Световната метеорологична организация.

³ Манолов, М., Жейнов, К., Янакиев В., *Екология*, изд. „Наука и икономика”, ИУ Варна, 2007, стр. 63

⁴ Climate Change 2007: Synthesis Report <http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/mains1.html> (30-06-2011)

Според доклада на IPCC, много от тези промени биха могли да доведат до необратими въздействия. Ето защо климатичната конвенция е обръщение към страните да редуцират опасните антропогенни намеси в климатичната система. Това означава, че е необходимо в близко време атмосферните концентрации на парникови газове да се стабилизират. Ако настоящите концентрации на CO₂ са над 390 ppm (parts per million),⁵ нивата от преди индустриалната революция са 280 ppm, а като граница, която би осигурила устойчиво развитие на планетата, се посочва 350 ppm. Следователно, ако иска да оцелее, в средносрочен план човечеството трябва да редуцира емисиите въглероден диоксид.

Възможни действия

Възможните действия могат да бъдат разделени в две основни групи – **адаптиране** към измененията и **намаляване** на емисиите парникови газове.

Адаптирането обикновено е реактивно и е свързано с нагаждане на съществуващите модели на производство и потребление. Според IPCC, адаптирането е настройване на природните и на човешките системи в отговор на действителни или очаквани климатични въздействия или техни ефекти, които смекчават вредите или подобрява възможностите на бенефициентите.⁶ Адаптивни действия могат да се извършват при управление на водите (например системи за ранно предупреждение при наводнения и засушаване), в селското и горското стопанство, биоразнообразието, туризма и т.н.

Най-честите и разпространени практики за адаптивни действия са свързани с всекидневния избор – дали да отидем на работа с автомобил или с велосипед, какви храни да консумираме (местни или такива, които са транспортирани от далеч), къде да отидем на почивка и т.н. Адаптивните (реактивните) действия са всички онези лишения, които съвременният потребител може да си наложи с минимални усилия, и които се очаква да намалят потреблението, а оттам и предлагането на стоки и услуги, при чието производство се отделят големи количества въглероден диоксид (известни още като високо карбонови). Това са мерките, с които се опитваме да ограничим вредното въздействие на нашия начин на живот и да го направим такъв, че да е в хармония с околната среда (*environmental friendly*), при съществуващите технологии на потребление и производство. Наричат се още „меки“ мерки, свързани с нагласата към опазването на околната среда. Политиците ги наричат също и **персонални карбонови (въглеродни) отстъпки**.⁷

Намаляването на емисиите парникови газове е от групата **проактивни** действия, които от своя страна се свързват с фундаментални изменения в начина на производство и потребление и следва да доведат до смекчаване на последствията от изменението на климата. При това тук не става въпрос само за промяна на технологиите, а за трайна промяна на поведението на всички участници, при което човечеството да премине към нов стил на живот, свързан с

⁵ <<http://www.350.org/>> (16-06-2011)

⁶ Jordan, Andrew, Dave Huitema, Harro van Asselt, Tim Rayner, Frans Berkhout, Climate change policy in the EU, Cambridge University Press, 2010, p. 21

⁷ Newell, Peter, Matthew Paterson, Climate Capitalism. Global Warming and the Transformation of the Global Economy, Cambridge University Press, 2010, p.7

устойчиви модели на използване на земята.⁸ Промяната, известна в западната литература като *mitigation*, изисква трансформация на начина, по който бизнесът работи и е свързана пряко със сектори като транспорт, търговия, селско стопанство, енергетика, металургия и др., а косвено – с всички сектори на икономиката във всички страни.

Разбира се, и двата типа мерки изискват сложна и продължителна нагласа, както в мисленето, така и в действията на всички участници. Практически тук не говорим просто за смяна на едни електроуреди с други (енергоспестяващи), или за поставяне на система за неутрализиране на отработените газове на автомобила. Това не са еднократни действия, с които да решим някаква част от проблема. Тук говорим за цялостна трансформация, за фундаментална промяна в политиките и стратегиите на всички нива на управление на **глобално, регионално, национално и локално ниво**. За да се постигне такава обаче е необходим консенсус между всички участници и ясно разбиране на същината на проблема.

За съжаление човечеството е далеч от такъв консенсус. Част от проблемите, свързани с такава социална трансформация вече се очертават. Търсенето на отговорите е сложен процес и изисква участието на различни науки, за да се очертае пълната картина на бъдещето. Появиха се термини като:

- високо въглеродни (карбонови) стоки и услуги – такива, при чието предлагане/потребление се използват големи количества CO₂;
- декарбонизация на икономиката – отнася се до процеса на премахване на въглеродна от енергийните източници; противно на първоначално наложилото се мнение това не е само технически въпрос, а сложен социален проблем;
- климатичен капитализъм, който следва да е резултат от декарбонизация на икономиката. Според П. Нюъл и М. Патерсън това е модел, който обхваща потребностите на капитализма от непрекъснат икономически растеж с устойчива промяна на отдалечаване от базирано на въглерода индустриално развитие⁹;
- климатична психология, разглеждаща отказа на част от населението и бизнеса да приеме наличието на проблем, свързан с климатичните промени и др.

Проблемът крие огромни предизвикателства на всички нива.

Протоколът от Киото и какво следва след него?

Глобалният договор, известен като Протоколът от Киото и ратифициран от почти 200 държави в света, поставя като цел пред страните за периода 2008-2012 г. да съкратят с определен процент емисиите от газове, които изпускат в атмосферата в сравнение с регистрираните през 1990 г. количества¹⁰. Точните проценти за всяка страна определящи допустимите нивата на отделени вредни газове са записани в Анекс 1 на Протокола.

⁸ Gupta, Joyeeta and Nikolien van der Grijp, *Mainstreaming Climate Change*, Cambridge University Press, 2010, pp. 8-9

⁹ Newell, Peter, Matthew Paterson, 2010, *Op.cit.*, p. 1-5

¹⁰ МОСВ, Протокол от Киото,

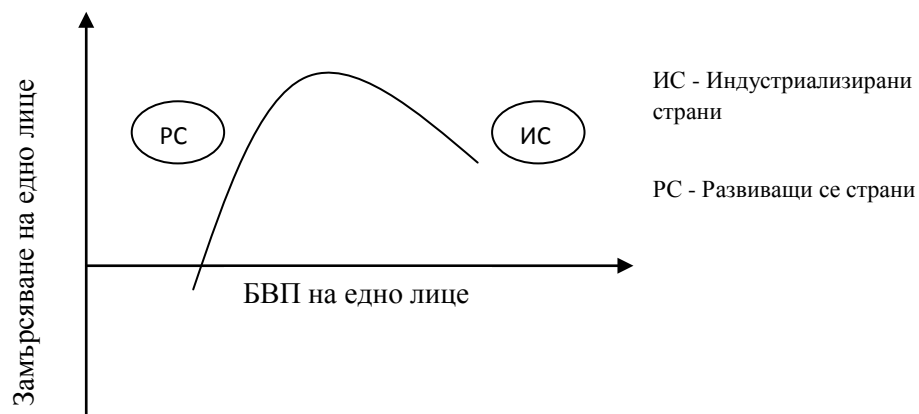
<http://www.moew.government.bg/recent_doc/international/climate/KYOTO1-1.DOC> (12-10-2010)

Намалението може да стане чрез **свиване на емисиите** в производствата на самите страни, посредством **инвестиции** в пречистващи технологии в други страни или **търговия с емисии от парникови газове**. Тези възможности за страните по протокола се наричат механизми от Киото.

Без да дискутираме всички препятствия, на които се натъкна договорът и като цяло международната дипломация по промените в климата, тук ще очертаем само най-важните предизвикателства.

Първият и най-важен проблем засяга противопоставянето между развитите и развиващите се страни (Севера и Юга). Не случайно в Протокола от Киото, държавите се разделят на две големи групи, в които отношението към проблемите на околната среда е различно. Именно по този повод е създадена и концепцията на Кузнец, известна като крива на околната среда.

Според концепцията за тази крива, базирана на емпирични изследвания, колкото по-богати стават страните (колкото повече БВП на едно лице произвеждат), толкова повече замърсяват (изчислено на едно лице).¹¹ Следователно, щом стават все по-богати, могат да отделят все повече средства за опазване на околната среда, да инвестират повече в технологии, които контролират замърсяването и в крайна сметка това би довело до по-малко замърсяване на едно лице.

Фиг. 1. Крива на Кузнец за околната среда.

Източник: Gupta, Joyeeta and Nikolien van der Grijp, *Mainstreaming Climate Change*, Cambridge University Press, 2010, p. 12

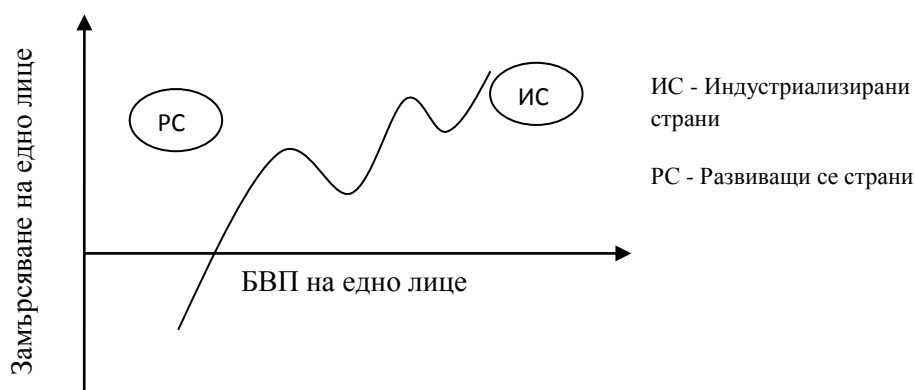
Това обаче означава, че развиващите се страни първо трябва да достигнат ниво на БВП, което да им позволява да отделят достатъчно ресурси за околната среда. Иначе казано, проблемът се измества към развитие, а не към устойчиво развитие. Дневният ред на Юга е друг и в него няма предвидени мерки за справяне с климатични промени, с биоразнообразие или с опустиняване.

В същото време Югът настоява, че натрупаните проблеми се дължат именно на деструктивния за околната среда растеж, който Северът провежда от десетки и стотици години и следователно индустриализираните страни трябва да платят за това. Плащането се изразява в програмите за подпомагане, които се осъществяват в най-бедните страни в света.

¹¹ Gupta, Joyeeta and Nikolien van der Grijp, 2010, Op.cit., p. 12

Контрааргументът на Севера е в липсата на доказателства, че програмите за подпомагане имат реално въздействие върху растежа на слабо развитите страни. Следователно „плащането“ не води до очаквания резултат.

Кривата на Кузнец за околната среда не се приема безрезервно от всички учени. Според някои изследователи¹², тя е N образна и всъщност води до увеличаване на замърсяването от страна на индустриализираните страни.

Фиг. 2. N образна крива за околната среда.

Източник: Joyeeta Gupta and Nikolien van der Grijp, *Mainstreaming Climate Change*, Cambridge University Press, 2010, p. 14.

Ако приемем, че N образната крива е тази, която показва действителното състояние на нещата, то трябва да признаем, че дори и развитите страни нямат необходимия потенциал да се справят с проблемите на замърсяването. Това обяснява и защо страни, като Исландия, Норвегия и Испания настояват да увеличат емисиите си в протокола от Киото и защо САЩ дълго време отказва да подпише този важен документ. Това е и причината за провала на преговорите през октомври 2010 г. между САЩ и Китай, които са най-големите замърсители с въглероден диоксид, както и за провала на преговорите в Копенхаген.

Предвижда се Протоколът от Киото да действа до 2012 г., но в момента се водят преговори за неговото удължаване. Все още обаче не е ясно действието на кои механизми ще бъдат продължено.

Към момента спорът между Севера и Юга се формализира в начина на отчитане на индикаторите за емисиите. Китай и Индия настояват това да става на глава от населението, но все още това не се прима. В същото време големите емисии на тези държави се дължат на релокализирането на производства от високо индустриализираните страни. Процесът започва от във втората половина на 20 век, главно поради съображения за редуциране на разходите, но в последните години той получи допълнителен импулс и поради високите данъци

¹² Dinda, S. Environmental Kuznetz Curve Hypothesis: A Survey. *Ecological Economics* 49 (4), 431-55, cit. in Joyeeta Gupta and Nikolien van der Grijp, 2010, *Op.cit.*, p. 14

за замърсяване, налагани в част от страните. Така един хладилник, потребяван в САЩ, но произведен в Малайзия не намалява с нищо общото изхвърляне на CO₂ в атмосферата, освен че влиза в статистиката не на САЩ, а на Малайзия. А от това както е известно, човечеството не печели нищо.

Освен това САЩ имат най-голям принос за глобалното затопляне на кумулативна база, тъй като емисиите, отделяни от производителите в тази страна създават проблем от десетилетия. Понастоящем обаче Китай и Индия са сред големите замърсители, но в същото време техният кумулативен общ принос не е толкова значителен. Така политиката на договаряне напредва с изключително бавни стъпки и не носи очакваните резултати, тъй като спорът между страните в момента е как да се формулират показателите за отчитане, а не как да се намалят емисиите парникови газове.

Конфликтът между Севера и Юга има още измерения. Според П. Нюъл и М. Патерсън¹³, те засягат самата организация на развитие на обществото, изградено върху основата на допускането, че светът не е ограничен от потребление на фосилни горива. Ето защо те считат, че самата система на капитализма не функционира адекватно, когато става въпрос за климатични промени по простата причина, че „капитализмът няма концепция за достатъчност”. Тази констатация поставя под въпрос дори и адаптивните (или т.нар. реактивни) мерки за потребление, които щадят околната среда, ако те означават редуциране на потреблението. Дж. Харингтон го нарича *климатична диета*.¹⁴

От гледна точка на неолибералната теория за растежа, ако търсенето не расте, настъпва застой, депресия и в крайна сметка – криза. Следователно политиката на климатична диета (или на персонални карбонови отстъпки), няма как да реши екологичния проблем, без това да стане за сметка на забавяне на растежа. Иначе казано капитализмът, така както е устроен днес, няма начин да се справи с климатичните промени по адекватен начин. Наистина ако хората хипотетично прекратят пътуванията си на дълги разстояния, това вероятно би намалило потреблението на фосилни горива, но би създадо криза в транспортния отрасъл и оттам – сериозни проблеми в свързаните отрасли. Без съмнение това би довело до нова световна криза, спад на заетостта и нарастването на безработицата, което е особено фатално за бедните държави, при които е много вероятно да се провокират и политически конфликти. Следователно екологичните проблеми биха се решили, но за сметка на социални и дори политически такива.

Проблемът богати – бедни държави в контекста на климатичните промени има още няколко измерения. Географското положение на бедните държави (Югът) е в зони, които най-силно биха били засегнати от промени в климата – наводнения и урагани, в други райони – засушаване и опустиняване. Това би навредило допълнително на основния поминък на местните хора – селското стопанство.

Именно по тази причина в литературата се говори за необходимост от цялостна трансформация на обществото. Това от своя страна отправя и

¹³ Newell, Peter, Matthew Paterson, 2010, Op.cit., p. 7-8

¹⁴ Newell, Peter, Matthew Paterson, 2010, Op.cit., p. 6

сериозни предизвикателства към икономическата теория, която все още няма ясен отговор на този въпрос.

Търговия с въглеродни емисии – в търсене на компромис между ефективността и справедливостта

Протоколът от Киото въвежда три гъвкави механизма, които страните могат да прилагат за редуциране на техните вредни емисии. За България, като страна, включена в Анекс 1, са приложими два от тях – „Съвместно изпълнение” (Joint Implementation) и „Международна търговия с емисии” (International Emissions Trading). Третият – т.нар. „Механизъм за чисто развитие” (Clean Development Mechanism) се отнасят за страни извън Анекс 1.

Търговията с емисии е най-популярният към момента инструмент на глобално ниво. За първи път тя е предложена от САЩ през 1996 г., като първоначално не среща особено голяма подкрепа, включително и от ЕС. По-късно обаче политиката на ЕС се променя и Съюзът стартира собствена схема за търговия с емисии.

Механизмът „Международна търговия с емисии” позволява държави, които са изпълнили своите задължения по Протокола, т.е. емисиите в тях са по-ниски от националната квота, и имат свободни количества емисии, да ги продадат на държави, които не са изпълнили своите ангажменти. Това не означава, че първите са в по-добра позиция от гледна точка на технологиите. Просто те не замърсяват в такива размери, защото и БВП в тях не е толкова висок, колкото в предишен период. Именно към тази група спада и България. Втората група държави – високо индустриализираните, от своя страна имат недостиг на квоти, защото през последните години са осъществили висок икономически растеж, включително и в сектори, които са големи замърсители, увеличено е търсенето на транспортни услуги, нараснал е броят на домакинствата и др.

Търговията с емисии се базира на административен подход при разпределянето на квотите между страните. Оттук нататък обаче разликата между разрешено и действително замърсяване се търгува свободно между участниците. Тази свободна търговия бързо привлича големи играчи и така през последните години на пазара се вляха голям обем капитали. Търговията е освободена от ограничения, т.е. тя е механизъм с пазарен характер и се базира на неолибералния икономикс, като предоставя на пазара да реши кой, кога и как ще редуцира замърсяването. Така връзката между търсене и предлагане на технологии за пречистване се осъществява по най-ефективен начин.

Както бе посочено, България попада в групата страни, които притежават свободни квоти. Според оценка на МОСВ, това са около 30 до 50 млн. тона въглероден диоксид годишно¹⁵. При цена около 13 евро за тон (към 30 юни 2011)¹⁶, очакваните приходи могат да бъдат около 390 до 650 млн. евро годишно. Разбира се, поради вариации в борсовата цена от 12 до около 16, дори 17 евро за тон през тази година, те могат да бъдат и много повече или по-малко.

¹⁵ Green Investment Scheme in Bulgaria

<http://archive.rec.org/REC/Programs/ClimateChange/Docs/green_investment_2008_04_24/15_gis_in_bulgaria_christov.ppt> (30-06-2011)

¹⁶ Цените на въглеродните емисии се понижават,

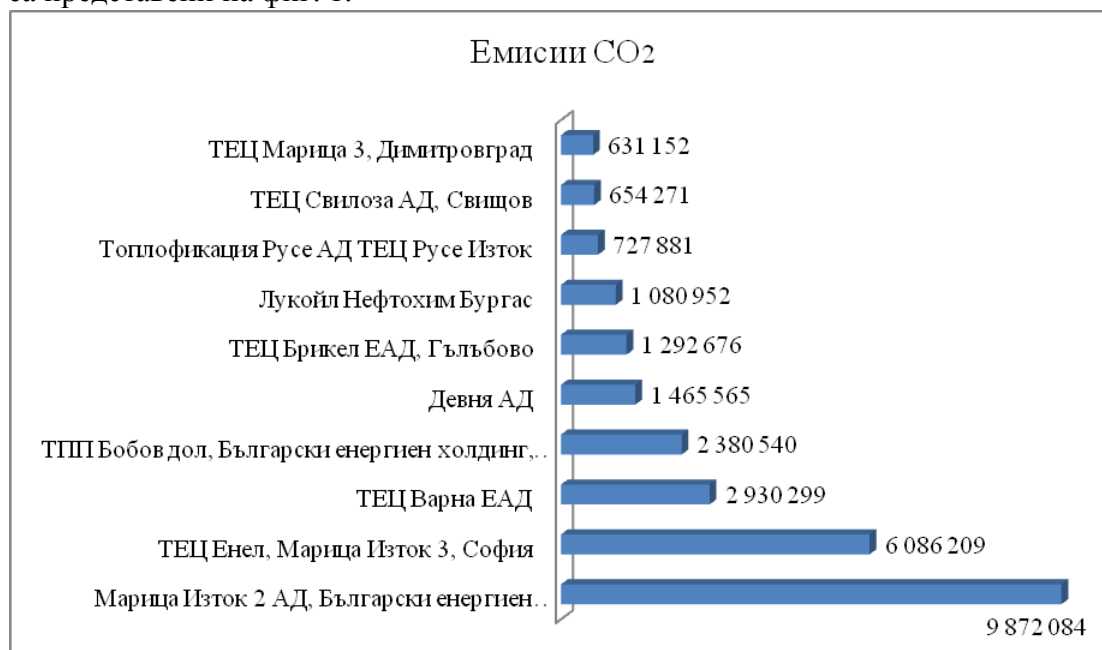
<<http://www.vertisfinance.com/index.php?page=news&newsid=99&l=9>> (30-06-2011)

Квотите могат да бъдат продадени на компании или страни, които са готови да платят тази цена. Разбира се, за да се осъществят сделките, са необходими някои условия. Специалисти в бранша¹⁷ препоръчват широко популяризиране на Националната схема за зелени инвестиции (Green Investment Scheme – GIS), която е ключово условие за осъществяване на сделките. Прозрачността е един от основните фактори за купувачите на емисии, тъй като предлагането на квоти е голямо, най-вече от страна на Русия, която е един от най-големите играчи на пазара на въглеродни емисии.

Отчитайки ефективността на международната търговия с емисии, ЕС създаде своя Европейска програма за търговия с емисии. Практически тя измести облагането с данъци, които имат по-скоро ефект на изтласкване на замърсителите и преместването им на територията на други страни, докато търговията с емисии стимулира т.нар. зелени инвестиции за подмяна на технологията на производство в най-замърсяващите производства.

Европейската схема за търговия с емисии е приета с Директива 2003/87/ЕС¹⁸, но реално стартира през 2005. Досега са в ход две фази – 2005-2007 и 2007-2012 г. След присъединяването ни към ЕС през 2007 г., България започна подготовката за прилагане на Директивата. Предвижда се и трета схема – за периода след 2012 г., т.е. след приключване на действието на Протокола от Киото.

В България е изготвен списък с основни замърсители, както и разпределението на квотите между тях. Най-големите замърсители към 2010 г. са представени на фиг. 1.

Фиг. 1. Топ 10 на замърсителите в България, тона въгл. диоксид през 2010 г.¹⁹

¹⁷ Томас Расмусон, CF Partners: От търговията с емисии се оплакват слабите компании, <http://www.dnevnik.bg/pazari/2011/03/06/1054167_tomas_rasmuson_cf_partners_ot_turgoviata_s_e_misii_se/> (30-06-2011)

¹⁸ Директива 2003/87/ЕС <<http://energy.europe.bg/htmls/cd/directive0387a.htm>>

¹⁹ <<http://www.sandbag.org.uk/maps/emissionsmap/?country=IT>>

Източник: <http://www.sandbag.org.uk/maps/emissionsmap/?country=IT>

Излишъкът от квоти в Европейската програма за търговия с емисии за 2010 г. е показан на фиг. 2. В България най-големият държател на свободни квоти е Лукойл Нефтохим, Бургас.

Фиг. 2. Топ 10 на предприятията в България, които притежават излишък от квоти за търговия с емисии за 2010 г., тона въглероден диоксид

Източник: Източник: <http://www.sandbag.org.uk/maps/emissionsmap/?country=IT>; Изчисления на автора

Все още обаче свободните квоти не са обект на реална търговия, като изключим разрешителните на Девня Цимент АД и Холсим България АД – заводите в Плевен и Бели Извор²⁰.

Като цяло търговията с емисии се развива непрекъснато. От 2004 г. насам ежегодно се провеждат конференции за финансиране на въглеродните пазари. Стартира Карбон Експо – панаирно изложение на доставчици на зелени технологии в различни сектори. Възникват нови организации, като Международната асоциация за търговия с емисии (International Emissions Trading Association – IETA) или Асоциацията за маркетинг на емисиите (Emissions Marketing Association). Навлизането на сериозни компании със сигурност означава, че участниците са усетили големия потенциал на този пазар. Днес той се оценява като един от най-добре работещите, включително и по време на глобалната финансова криза.

Разбира се, като всеки инструмент, търговията с емисии има свои противници. Най-сериозният контрааргумент е, че въглеродните емисии са превърнати в стока, която се търгува. Това носи печалби на определени спекулативни играчи и следователно не изглежда морално в очите на

²⁰ Данните са на Sandbag Climate Campaign CIC <<http://www.sandbag.org.uk/maps/companymap/>> (30-06-2011)

обществото. На пиедестал се поставя ефективността и печалбата на участниците и в този смисъл справедливостта не е приоритетна ценност.

Други автори обаче смятат, че така се поставя цена не на въглерода, а на замърсяването, като вреда на обществото²¹. Така както се остойностяват имуществени вреди например, могат да се поставят цени и на емисиите въглероден диоксид. И като всяка вреда, нейното остойностяване подпомага и решаването на проблема.

По-сериозният проблем на търговията с емисии е административният подход, който стои в основата на схемата, а именно – количеството квоти и разпределението между страните. Едно прекомерно високо ниво на квотите със сигурност подкопава цените и стимулите на участниците. Именно такъв бе проблемът с Европейската схема за търговия в първия етап, когато големият обем разрешителни доведе цените почти до нула.

Най-важният въпрос е дали и доколко все пак търговията с емисии ще доведе до редуциране на въглеродния диоксид в атмосферата. Отговорът на този въпрос все още е въпрос на бъдещето, доколкото подмяната на технологиите изисква време както за изграждането им, така и за реалния им ефект.

ЕС и политиката по климатични промени

Важността на проблема за климатичните промени провокира цялостната политика на ЕС за следващия програмен период 2014-2020 г. В търсене на приоритетите на развитието, ЕС разработи Стратегия 2020, в която са залегнали ключовите индикатори 20/20/20, а именно: до 2020 г. 27-те държави трябва да достигнат среден дял на възобновяемата енергия от 20% в енергийните си системи, да повишат с 20% енергийната си ефективност и да намалят въглеродните си емисии с 20%.

Становището на ЕС, изложено на срещата в Копенхаген (2009) и в Канкун (2010) е, че не бива да се допусне нарастване на температурите над 2°C в световен мащаб. Отчитайки трудностите на климатичната дипломация и като пример за останалите държави, ЕС въвежда система от мерки, които гарантират изпълнението на целите от Киото. Най-общо мерките са разделени в три групи²²:

- **сиви** – включват технологични решения;
- **зелени** – създаване на екосистемни варианти за адаптация;
- **меки** мерки, включващи поведенчески, управленски и политически подходи.

Именно в последната група участието на регионалните и местните власти може да бъде най-значимо. Тук се включват системи за ранно предупреждение от наводнения и други природни бедствия, управление на търсенето на вода, диверсификацията на селскостопанските култури, устойчиво използване на земята и др. Важно е тези мерки да не са самостоятелни, независими едни от

²¹ Томас Расмусон, CF Partners: От търговията с емисии се оплакват слабите компании, <http://www.dnevnik.bg/pazari/2011/03/06/1054167_tomas_rasmuson_cf_partners_ot_turgoviyata_s_emisii_se/>(30-06-2011)

²² Европейската околна среда, Състояние и перспективи, 2010, Обобщение, Люксембург: офис за официални публикации на европейския съюз, 2010, стр. 42

други, а да бъдат част от единни интегрирани подходи на свързани помежду си региони, например речни басейни, крайбрежни зони и др.

На локално ниво също предстои да се проведе сложен дебат и да се предприемат множество инициативи, главно с адаптивен характер. Местните власти обаче следва да приложат **интегриран подход**. Това включва:

- цялостно осмисляне на проблемите с екологичен характер в най-широкия смисъл на понятието,
- провеждане на необходимите проучвания и установяване на дилемите в локалното развитие, които са несъвместими с екологичните цели,
- установяване на заинтересованите страни и техните интереси и приоритети,
- формиране на съвместима с екологичните цели (environmental friendly) политика за местно развитие,
- определяне на най-подходящите инструменти,
- определяне на разходите и ползите от прилагането ѝ,
- очертаване на очакваните резултати,
- извършване на необходимите действия.

Вместо заключение

Според проучване на Европейската агенция по околна среда²³, тенденциите на изменение на емисиите парникови газове са резултат на две групи фактори:

- стимулиращи отделянето на емисии: увеличаване на производството на енергия от ТЕЦ, икономически растеж, увеличаване на търсенето на транспортни услуги, нарастване дела на автомобилния транспорт, увеличаване на броя на домакинствата
- задържащи фактори: подобряване на енергийната ефективност на сгради и на превозни средства, подобряване на управлението на отпадъци, намаляване на емисиите от земеделието, преминаване от въглища към по-малко замърсяващи горива (биомаса и газ), както и реструктуриране на страните от Централна и Източна Европа.

Засега задържащите фактори доминират. Ако тази тенденция се запази, не е сигурно, че до 2020 г. ще се редуцират парниковите газове с 20%. В най-смелите си прогнози ЕС изразява желание за поставяне на цел от 30% намаляване на емисиите до 2030 г., ако и други страни покажат готовност за това, но тази цел за момента е по-скоро имагинерна.

И така, няма единен и универсален отговор на проблема с климатичните промени. Различните виждания за концепциите, включително кривата на Кузнец, са само един от примерите, които показват, че науката няма единно становище по въпроса за икономикса на климатичния промени и как се очаква да действа той. Факт е, че международната дипломация се сблъсква с огромни

²³ Европейската околна среда, Състояние и перспективи, 2010, Цит. произв., стр. 31

трудности при адресирането на проблема и при търсенето на подходи за решаването му.

Най-сериозните предизвикателства са свързани с огромното противоречие между амбициозни (по необходимост) цели и недостатъчно ефективни инструменти за постигането им. Йерархичният подход (чрез налагане на правила и стандарти) и пазарният механизъм (невидимата ръка на пазара) не са в състояние да се справят. Те следва да бъдат комбинирани с принципа на партньорство. Но участието в мрежи (networking) изисква наличието на доверие, а този ресурс продължава да е дефицитен, особено на глобално ниво.

Като сериозен партньор, ЕС се опитва да бъде лидер и да доведе до край дебата за политиката по климатичните промени, и да даде подобаващ пример на останалите страни. България, като страна членка, също има да извърви дълъг път към постигането на своите национални ангажименти.

Настоящото изследване засяга само малка част от проблемите, свързани с климатичните промени и политиките на различни нива на управление. Проучването е по проект на тема „Интегриране на екологичните цели в политиката за местно икономическо развитие”, финансиран от Фонд „Научни изследвания” към Стопанска Академия „Д. А. Ценов” Свищов. В рамките на проекта е създадена методика за интегрирано регионално развитие и териториално планиране. Разработен е обучителен модул, в който освен стандартните методи за обучение, се използват ролеви игри за извеждане на индикатори за устойчиво развитие, решаване на казуси, изготвяне на примерни технически задания за екологични оценки и др.

Ангажимент на екипа е провеждане на обучение на местни власти, организирано от Центъра за следдипломно и факултативно обучение към Стопанска Академия «Д. А. Ценов». Това е и част от корпоративната социална отговорност на Академията, като институция, осигуряваща теоретично и практическо знание по различни проблеми на развитието.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

1. Манолов, М., Жейнов, К., Янакиев В., Екология, изд. „Наука и икономика”, ИУ Варна, 2007
2. Сирашки, Г., А Асенов, Хр Сирашки, Основи на екологията, избрани лекции, Свищов, 2010
3. Andrew Jordan, Dave Huitema, Harro van Asselt, Tim Rayner, Frans Berkhout, Climate change policy in the EU, Cambridge University Press, 2010, p. 21
4. Gupta, Joyeeta and Nikolien van der Grijp, Mainstreaming Climate Change, Cambridge University Press, 2010
5. Newell, Peter, Matthew Paterson, Climate Capitalism. Global Warming and the Transformation of the Global Economy, Cambridge University Press, 2010
6. Европейската околна среда, Състояние и перспективи, 2010, Обобщение, Люксембург: офис за официални публикации на европейския съюз, 2010
7. Директива 2003/87/ЕС
<<http://energy.europe.bg/htmls/cd/directive0387a.htm>>

8. МОСВ, Протокол от Киото.
<http://www.moew.government.bg/recent_doc/international/climate/KYOTO1-1.DOC> (12-10-2010)
9. Томас Расмусон, CF Partners: От търговията с емисии се оплакват
слабите компании,
<http://www.dnevnik.bg/pazari/2011/03/06/1054167_tomas_rasmuson_cf_partners_ot_turgoviiata_s_emisii_se/> (30-06-2011)
10. Цените на въглеродните емисии се понижават,
<http://www.vertisfinance.com/index.php?page=news&newsid=99&l=9> (30-06-2011)
11. Climate Change 2007: Synthesis Report
<http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/mains1.html> (30-06-2011)
12. International Panel for Climate Change <<http://www.ipcc.ch/>>
13. Green Investment Scheme in Bulgaria,
<http://archive.rec.org/REC/Programs/ClimateChange/Docs/green_investment_2008_04_24/15_gis_in_bulgaria_christov.ppt> (30-06-2011)
14. Sandbag Climate Campaign CIC
<<http://www.sandbag.org.uk/maps/emissionsmap/?country=IT>>
15. <<http://www.350.org/>> (16-06-2011)
16. Speech to the World Federation of U.N. Associations, 2009, Seoul, South Korea, <http://news.mongabay.com/2009/0810-hance_un_climate.html> (16-06-2011)